FINANCE A ÚVĚR 3/1992
ročník 42

Vydává federální ministerstvo financí ve spolupráci se Státní bankou československou ve vydavatelství Economia, a. s. Praha

© federální ministerstvo financí

Adresa redakce: Vinohradská 49,
120 74 Praha 2

Telefon: 253 018 nebo 2110, linka 361

Vedoucí redaktor: Ing. Ivan Kočárník, CSc.

OBSAH

Jiří MATAJ—Petr VOJTÍŠEK: Právní a ekonomické aspekty nového zákona o SBČS . 109

Miroslav KOŠTEL: Kritéria a nástroje emisní politiky SBČS 115

Grzegorz W. KOLODKO—Danuta GOTZ-KOZIERKIEWICZ: Politika fiskální adaptace a stabilizace ve východní Evropě 120

Rolf GRÜNWALD: Finanční cíle a cenové rozhodování podniku 133

Recenze

Jiří JONÁŠ: Economic Freedom (F. A. Hayek) 137

Informace

Milena HORČICOVÁ: Seminář o makroekonomii v Japonsku 144

Uprostřed čísla:
Frederic S. MISHKIN: **Ekonomie peněz, bankovnictví a finančních trhů** (na pokračování — 19. část) ss. 601—624

Všechny bibliografické údaje včetně údajů o autorských právech jsou uvedeny u prvního pokračování v č. 1/91 tohoto časopisu.

Publikováno po dohodě s College, sekcí vyd. HarperCollins Publishers.

FINANCE A ÚVĚR 3/1992
Volume 42

Publishers: Federal Ministry of Finance in Cooperation with Czechoslovak State Bank in Publishing House Economia, Prague

© Federal Ministry of Finance

Editor's Office: Vinohradská 49,
120 74 Prague 2, CSFR

Editor in Chief: Ivan Kočárník

CONTENTS

Jiří MATAJ—Petr VOJTÍŠEK: Legal and Economic Aspects of the New State Bank Law 109

Miroslav KOŠTEL: Criterions and Instruments of Money Supply Policy of State Bank of Czechoslovakia 115

Grzegorz W. KOLODKO—Danuta GOTZ-KOZIERKIEWICZ: Fiscal Adjustment and Stabilization Policies in Eastern Europe 120

Rolf GRÜNWALD: Financial Goals and Pricing Decision-making 133

Book-Review

Jiří JONÁŠ: Economic Freedom (F. A. Hayek) 137

Information

Milena HORČICOVÁ: Seminar on Macroeconomics in Japan 144

In the middle of this issue:
Frederic S. MISHKIN: **The Economics of Money, Banking, and Financial Markets** (To Be Continued — Part XIX) pp. 601—624

You can find all bibliographical data including particulars on copyright in part I of the series in No 1/91 of this journal.

Published by arrangement with College, a division of HarperCollins Publishers.

Redakční rada: ing. Aleš Bulíř, ing. Belo Bosák, CSc., Ing. Jozef Dančo, CSc., ing. Miroslav Hrnčíř, DrSc., ing. Miroslav Kerouš, ing. Jaroslav Klapal, ing. Ivan Kočárník, CSc., ing. Antonín Kotulán, CSc., ing. Vratislav Kulhánek, ing. Ivan Mikloš, Vladimír Rudlovčák, CSc., ing. Miroslav Purkyně, dr. ing. Dušan Tříska, CSc., prof. ing. Miroslav Tuček, CSc., ing. Peter Vajda, CSc., ing. Anton Vavro, CSc., doc. ing. Karol Vlachynský, CSc., ing. Jaromír Zahradník

FINANCE A ÚVĚR

3/92

DT: 336.71(437)

Právní a ekonomické aspekty nového zákona o SBČS

Jiří MATAJ—Petr VOJTÍŠEK*

Dne 20. prosince 1991 byl Federálním shromážděním schválen zákon o Státní bance československé (dále jen „SBČS"), který by měl spolu se zákonem o bankách (schválen téhož dne) výrazně přispět k úspěšnému průběhu naší bankovní reformy. Na jeho přípravě se podílela řada expertů z evropských centrálních bank, Mezinárodního měnového fondu a Světové banky. Při přípravě byl využit zákon o německé Bundesbank, neboť centrální banka SRN je ve své činnosti velmi úspěšná. Důležitým dokumentem, který byl zohledněn při vypracování textu zákona, byl návrh zákona o Evropském systému centrálních bank a Evropské centrální bance. Cílem zákona je vytvořit právní základ pro působení SBČS jako moderní centrální banky.

Právní aspekty

V úvodních ustanoveních zákona je SBČS definována jako ústřední banka ČSFR. Je právnickou osobou a současně působí jako federální ústřední orgán. Tato právní konstrukce jí umožňuje vydávat právní předpisy a opatření, což je pro její činnost nezbytné.

Přímo ze zákona vyplývá pro SBČS její hlavní cíl: stabilita československé měny. K zabezpečení tohoto cíle směřuje prakticky veškerá činnost SBČS, ať se jedná o určení měnové politiky, vydávání bankovek a mincí, řízení peněžního oběhu, nebo výkon bankovního dohledu.

* JUDr. Jiří Mataj, Ing. Petr Vojtíšek, pracovníci SBČS — federální ústředí Praha

Příspěvek byl redakci předán 24. 1. 1992.

Státní banku československou tvoří federální ústředí, dvě ústředí republiková (dříve hlavní ústavy) a dále pobočky a účelové organizační jednotky.

Nejvyšším řídicím orgánem SBČS je bankovní rada. V její pravomoci je zejména určování měnové politiky a rozhodování o měnovépolitických opatřeních SBČS. Určuje také příslušnost federálního a republikových ústředí při provádění činností SBČS, neboť tato příslušnost je zákonem vymezena pouze rámcově (demonstrativním výčtem). Přímo ze zákona patří k nejdůležitějším činnostem federálního ústředí obchody s Českou a Slovenskou Federativní Republikou, správa měnových rezerv ve zlatě a devizových prostředcích, obchody s devizovými hodnotami a provádění platebního styku se zahraničím, emise cenných papírů SBČS, operace s cennými papíry a metodické řízení bankovního dohledu. K nejdůležitějším činnostem ústředí republikových pak patří především obchody s příslušnou republikou a obchody s bankami se sídlem na území příslušné republiky. Působnost republikových ústředí je oproti minulosti značně posílena, což se obráží i ve složení bankovní rady. Členy tohoto nejvyššího řídicího orgánu SBČS jsou guvernér (ten také zastupuje SBČS navenek), dva viceguvernéři, z nichž jeden je občanem České republiky a druhý občanem Slovenské republiky, a dále viceguvernér pověřený řízením ústředí SBČS pro Českou republiku a jeho zástupce a viceguvernér pověřený řízením ústředí SBČS pro Slovenskou republiku a jeho zástupce. Ze sedmi členů bankovní rady jsou tedy čtyři zástupci republikových ústředí. Bankovní rada přijímá svá rozhodnutí prostou většinou hlasů; je tedy zřejmé, že nemůže projít žádné rozhodnutí, které by mohlo oslabit postavení republikových ústředí. Jednací řád bankovní rady vydá guvernér. Člen bankovní rady může být při jednání a hlasování zastoupen jiným členem bankovní rady na základě písemného zmocnění. Tato zastupitelnost má však své meze, neboť zákonem je bankovní rada považována za usnášeníschopnou pouze tehdy, je-li přítomen guvernér nebo jím pověřený předsedající viceguvernér a alespoň další tři její členové.

Guvernéra a viceguvernéry, jakož i viceguvernéry pověřené řízením republikových ústředí a jejich zástupce jmenuje a odvolává prezident ČSFR. Návrh na guvernéra obdrží od vlády ČSFR, návrh na viceguvernéry včetně viceguvernérů pověřených řízením republikových ústředí a jejich zástupců pak od guvernéra. Ten však musí své návrhy projednat s vládou ČSFR, resp. vládami republik. Tento systém zaručuje preferování odbornosti před jinými (např. politickými) aspekty.

Člen bankovní rady je jmenován na šest roků. Nesmí být odvolán z jiných důvodů, než jsou důvody taxativně uvedené v zákoně — jedná se o pravomocné odsouzení za trestný čin, pozbytí schopnosti vykonávat svou funkci (dle rozhodnutí bankovní rady) nebo o odvolání na vlastní žádost, posledním důvodem pro odvolání je porušení zákazu pro člena bankovní rady angažovat se v řídicích, dozorčích a kontrolních orgánech jiných bank a obchodních společností nebo přijmout funkci poslance zákonodárného sboru či člena vlády. Z výše uvedeného je zřejmé, že nepřichází v úvahu odvolání člena bankovní rady např. v souvislosti se změnou vlády, prezidenta apod. Tím je zabezpečena personální nezávislost ústřední banky, která je nezbytným předpokladem úspěšného plnění hlavního cíle banky.

Při federálním ústředí SBČS i při ústředí republikových mohou být ustaveny sbory poradců složené z odborníků, kteří nejsou zaměstnanci SBČS. Tyto sbory, v nichž se počítá s účastí zástupců obchodních bank, podnikatelů, teoretiků apod., budou mít možnost předkládat bankovní radě doporučení týkající se činnosti SBČS.

Zákon upravuje vztahy SBČS k vládám a k zákonodárným sborům. Při zabezpečování svého hlavního cíle je SBČS na pokynech vlád nezávislá. Toto ustanovení, ve světě zcela běžné, je v našem právním řádu zcela neobvyklé. Je však nezbytné, neboť politika vlád má kratší časový horizont než politika měnová, sledující ochranu peněz před znehodnocením. Je prokázáno, že existuje spojitost mezi stupněm nezávislosti centrální banky a stabilitou cen. Úspěchy německé Bundesbank v boji s inflací jsou mj. dány její značnou nezávislostí na vládě. Těžiště vztahu banky k vládám bude spočí-

vat především v činnosti konzultační, poradní a v zaujímaní stanovisek k materiálům, které se týkají působnosti SBČS. Proto je v zákoně umožněna jak účast člena vlády na jednání bankovní rady, tak účast guvernéra a viceguvernérů pověřených řízením republikových ústředí na schůzích vlád. Pokud jde o vztah k zákonodárným sborům, zákon Státní bance ukládá povinnost podávat Federálnímu shromáždění nejméně dvakrát ročně zprávu o měnovém vývoji. Současně o něm informuje Českou národní radu a Slovenskou národní radu. SBČS také předkládá Federálnímu shromáždění ke schválení roční zprávu o výsledku svého hospodaření.

K nejdůležitějším činnostem SBČS bezesporu patří emise bankovek a mincí. SBČS má k této emisi ze zákona výhradní právo; posilují se pravomoci SBČS v této oblasti, odstraňuje se mezistupeň vládních nařízení doplňujících soustavu zákonných peněz dalšími druhy. Volba nominálních hodnot bankovek bude zcela v pravomoci SBČS, která bude soustavu bankovek a mincí přizpůsobovat potřebám peněžního oběhu a jeho racionalizaci. Zákon v této části obsahuje mj. rámcovou úpravu výměny poškozených bankovek a mincí, stahování neplatných bankovek a mincí z oběhu a také postup právnických osob při zjištění padělaných peněz. Řada ustanovení této části zákona bude konkretizována právními předpisy SBČS. Pokročilá je příprava vyhlášky SBČS o podmínkách, za kterých lze vyrábět reprodukce bankovek, mincí, šeků, cenných papírů nebo platebních karet znějících na Kčs nebo cizí měnu nebo předměty úpravou je napodobující, a vyhlášky SBČS, kterou se stanoví postup fyzických a právnických osob při příjmu zákonných peněz a nakládání s nimi, včetně postupu při zjištění, že bankovky a mince jsou padělané nebo pozměněné.

Bez vydání právních předpisů SBČS se neobejde ani řízení peněžního oběhu. SBČS může právním předpisem stanovit případy, kdy nelze platit v hotovosti. K zajištění jednotného platebního styku a zúčtování v ČSFR pak budou právním předpisem stanoveny jednak zásady platebního styku mezi bankami a zúčtování na účtech u bank a jednak způsob používání platebních prostředků používaných bankami v platebním styku.

K dalším významným činnostem SBČS patří sjednávání platebních a jiných dohod se zahraničními bankami a mezinárodními finančními institucemi. SBČS také předkládá vládě ČSFR návrhy zákonných úprav v oblasti měny a peněžního oběhu a spolu s federálním ministerstvem financí pak návrhy zákonných úprav devizového hospodářství a bankovnictví.

Státní banka československá koordinuje rozvoj bankovního informačního systému v České a Slovenské Federativní Republice. Za tím účelem právním předpisem stanoví zásady bankovního informačního systému.

Rychlý postup k tržní ekonomice přináší rychlý růst počtu obchodních bank a rozvoj jejich obchodů. Aby byl provoz bank bezpečný a jejich fungování zdravé a účelné, vykonává SBČS nad jejich činností bankovní dohled. Úkolem bankovního dohledu je zejména ochrana vkladatelů před možnými riziky v hospodaření bank. Bankovní dohled se vztahuje také na činnost jiných osob než bank, které mají povolení podle devizového zákona k obchodu s devizovými hodnotami nebo povolení podle živnostenského řádu ke směnárenské činnosti. Bankovní dohled zahrnuje posuzování žádostí o udělení povolení působit jako banka podle zákona o bankách a ukládání opatření k nápravě a sankcí při zjištění nedostatků spočívajících v porušení podmínek stanovených povoleními nebo v nedodržování právních předpisů a opatření. Všechny osoby jsou povinny umožnit orgánům bankovního dohledu výkon jejich činnosti.

Nezávislému postavení SBČS musí odpovídat právní úprava jejího hospodaření. Centrální banka nesmí být zainteresována na zisku, neboť případná motivace vytvářet zisk ji odvádí od zabezpečování jejího hlavního cíle. Ze svých výnosů SBČS hradí nezbytné náklady na svoji činnost. Vytvořený zisk používá k doplnění fondů vytvářených ze zisku a k ostatnímu použití v rozpočtované výši. Zbývající zisk odvádí do státního rozpočtu federace. SBČS hospodaří podle rozpočtu schváleného bankovní radou. Po

skončení hospodářského roku je zpracována účetní závěrka SBČS, kterou ověřují auditoři. Z této účetní závěrky vychází roční zpráva o výsledku hospodaření, kterou SBČS předkládá ke schválení Federálnímu shromáždění.

Nejméně změn oproti dosavadnímu právnímu stavu zaznamenala ustanovení týkající se bankovního tajemství a povinnosti mlčenlivosti. Zaměstnanci SBČS jsou nadále povinni zachovávat ve služebních věcech mlčenlivost. Tato povinnost trvá i po skončení pracovněprávního vztahu nebo jiného obdobného vztahu. Oproti dosavadní úpravě dochází ke změně ve dvou směrech: (1) okruh subjektů povinných zachovávat mlčenlivost se rozšiřuje o členy sboru poradců; (2) osobou oprávněnou zprostit zaměstnance SBČS povinnosti mlčenlivosti se stává kromě guvernéra v rámci své působnosti také viceguvernér příslušného republikového ústředí.

Ekonomické aspekty

Z ekonomického pohledu dává zákon Státní bance československé takové možnosti k ovlivňování měnové situace a dosažení základního cíle, které jsou obvyklé ve vyspělých zemích. Zákon byl připravován s určitým výhledem do budoucnosti; znamená to, že se počítá především s uplatňováním tržních nástrojů. V této části je zákon koncipován velmi progresívně, s perspektivou zapojení do bankovního a měnového systému Evropských společenství. Proto je v některých částech progresívnější než dosavadní zákonné úpravy zemí Společenství a vychází z ustanovení návrhu zákona o Evropské centrální bance. Zákon rovněž respektuje současný stav úrovně čs. bankovního systému a pamatuje také na možnost uplatnění i přímých nástrojů v případě mimořadně nepříznivé situace.

Nástroje měnové regulace

Pro realizaci záměrů a cílů své měnové politiky stanovuje SBČS úrokové sazby, rámce, splatnosti a další podmínky obchodů, které provádí. V současné době to jsou např. diskontní sazba, rámce refinančního úvěru a jeho objemy nabízené v aukci, v budoucnu k tomu může přistoupit např. lombardní sazba. V autonomním stanovení těchto nástrojů spočívá také funkční nezávislost centrální banky.

Zákon dává SBČS oprávnění usměrňovat úrokové sazby z úvěrů poskytovaných bankami, jakož i rozsah úvěrů. Obdobně může SBČS ovlivňovat úrokové sazby z vkladů. Toto ustanovení je v současné době využíváno ve formě úvěrových limitů stanovených jednotlivým bankám a ve formě maximální odchylky od diskontní sazby pro úroky z úvěrů poskytovaných bankami. S oběma formami regulace se pro nejbližší období ještě počítá. Opuštění těchto nástrojů — a SBČS o tom uvažuje v letošním roce — bude možné po získání schopnosti SBČS řídit úvěrovou emisi prostřednictvím zdrojové stránky bank. To je podmíněno především naprosto spolehlivým fungováním platebního a zúčtovacího styku, případně zdokonalením struktury účetnictví.

K zajištění zdravého fungování bankovního systému a omezení rizik z provádění bankovních činností je SBČS oprávněna stanovit pravidla obezřetného fungování bank. Jde o pravidla, která vycházejí z mezinárodně používaných pravidel doporučovaných Výborem pro bankovní supervizi při BIS (Banka pro mezinárodní platby) a která jsou rovněž součástí řady doporučení a direktiv ES. Za nejdůležitější požadavek v této oblasti je považována kapitálová přiměřenost. Mezinárodnímu standardu v současné době odpovídá požadavek na kapitál ve výši 8 % z vážených aktiv. Při propočtu vážených aktiv se jednotlivá aktiva oceňují koeficienty od 0 do 100 % podle míry rizika a dále jsou zahrnovány i některé mimobilanční položky, jako jsou např. garance. Takováto konstrukce požadavku na kapitálové vybavení je v současné době připravo-

vána útvarem bankovního dohledu v SBČS. Doposud byl tento požadavek uplatňován ve zjednodušené formě (pouze účetní hodnota aktiv, nikoliv rizikově ohodnocená), přičemž úroveň 8 % byla požadována u nově vzniklých bank. U bank existujících k 1. 1. 1990 a bank vzniklých delimitací ze SBČS je stanoven režim postupného dosažení standardní úrovně. Dále byla již v loňském roce stanovena pravidla likvidity, která se nyní přehodnocují a upravují podle získaných zkušeností. Ideálním stavem je, když banky udržují vyšší míru likvidity a obezřetnosti a minimální stanovená úroveň tak vlastně nepřichází do úvahy.

SBČS může požadovat, aby banky měly na účtě u SBČS uloženou stanovenou část svých zdrojů — povinné minimální rezervy. Tyto rezervy se zpravidla neúročí. Stanovením minimálních rezerv se oslabují multiplikační účinky emise peněz a je možné jimi ovlivňovat úvěrovou aktivitu bank. Zákon nepředurčuje techniku stanovení minimálních rezerv, ale stanoví maximální rozsah těchto rezerv ve výši 30 % celkových závazků nebankovních klientů a povinnost SBČS úročit diskontní sazbou objem rezerv převyšující tuto hranici (pokud tak SBČS nařídí podle tohoto zákona výjimečně ve zvláštních případech). Tato úroveň se běžně nepoužívá, ale je obvyklá v zákonech vyspělých zemí pro případ mimořádné situace. Nesplnění povinnosti udržování rezerv v předepsané výši je sankcionováno úrokem ve výši až trojnásobku diskontní sazby podle tohoto zákona. Ve vyspělých zemích se tomuto nástroji přisuzuje stále menší význam a některé země úroveň rezerv snižují, případně je ruší. SBČS rovněž připravuje úpravu současných 8 % rezerv směrem dolů, přičemž se předpokládá zvýhodnit termínované vklady před vklady na viděnou.

Obchody SBČS

SBČS je bankou bank, vede jejich účty pro potřeby vzájemného zúčtování sald denních bilancí a za stanovených podmínek s nimi provádí úvěrové obchody. Refinancováním bank ovlivňuje SBČS aktivitu a likviditu jednotlivých bank a celého bankovního systému a reguluje tak množství peněz v ekonomice.

Zákon je zde opět koncipován v souladu s legislativou i praxí vyspělých zemí a za základní formy refinancování jsou považovány obchody se směnkami a cennými papíry. SBČS může podle tohoto zákona od bank nakupovat, popřípadě jim prodávat směnky splatné do šesti měsíců ode dne nákupu. Krátká lhůta splatnosti je obvyklá a vyplývá z požadavku na pružnost refinancování. Ustanovení o dvou podpisech na směnce, z nichž jeden je za banku, sleduje možnost snadnějšího vymáhání splacení směnky ze strany SBČS, neboť podle zákona směnečného a šekového všechny osoby podepsané na směnce ručí rukou společnou a nerozdílnou. Tato praxe je v okolních zemích rovněž uplatňována. Reeskontní obchody by se měly stát základní formou refinancování.

Zákon počítá i s možností úvěrů na zástavu cenných papírů — lombardního úvěru. SBČS může poskytnout bankám lombardní úvěr na dobu nejvýše 3 měsíců. Mezi cennými papíry, které mohou být přijaty k zástavě, jsou i státní cenné papíry a skladištní listy.

V zájmu zachování likvidity banky může SBČS výjimečně poskytnout bance krátkodobý úvěr, a to na dobu nejvýše 3 měsíců. Podle tohoto ustanovení plní SBČS roli posledního věřitele (lender of last resort). Zároveň však je možné tohoto ustanovení využít výjimečně — pouze však pro přechodnou dobu — k poskytování bezdokumentárního refinančního úvěru tak, jak je tomu v současné době.

K popsanému modelu refinancování se však musíme teprve dopracovat. Dosavadní systém refinancování je založen z větší části na bezdokumentárním poskytování refinančního úvěru a bude ještě po určitou dobu využíván. Připravovaný model refinancování pro nejbližší období počítá s postupným odstraněním základní tranše refinanční-

ho úvěru. Jeho roli převezme dočasně aukční forma poskytování úvěru, přičemž i tento úvěr bude zpočátku zřejmě bezdokumentární. V průběhu 1. čtvrtletí tohoto roku má být připraven „plnokrevný" reeskont směnek, který by nahradil dosavadní systém lombardu směnek. V průběhu stejného období bude připravován skutečný lombard cenných papírů včetně zavedení lombardní sazby, která bývá vyšší než diskontní sazba.

Snad nejvýznamnější změnu přináší zákon ve vztazích mezi centrální bankou a veřejnými financemi. Přímé úvěrování jako dosud není nadále možné.

SBČS vede příjmové a výdajové účty státních rozpočtů a státních finančních aktiv a pasiv. Platby z výdajových účtů se provádějí do výše souhrnného zůstatku na příjmových účtech, přičemž souhrnný zůstatek nelze přečerpat. Zákon však také dává možnost všem ministerstvům financí dohodnout vedení těchto účtů s jinou bankou.

SBČS může poskytnout státním rozpočtům na krytí výkyvů v hospodaření krátkodobý úvěr nákupem státních pokladničních poukázek splatných do 3 měsíců od jejich nákupu. Celkový stav těchto úvěrů nesmí překročit 5 % příjmů příslušného rozpočtu v uplynulém roce. Toto ustanovení však nevylučuje pro ČSFR a republiky možnost obstarat si potřebné zdroje mimo SBČS.

Ministerstva financí a SBČS připravují systém emise a prodeje státních pokladničních poukázek. Zavedení pokladničních poukázek má kromě základního fiskálního významu další měnové dopady. Pokladniční poukázky se mohou stát prvním významným nástrojem peněžního trhu. Takový nástroj u nás zatím chybí. Pokladniční poukázky jsou v řadě zemí základním nástrojem trhu pro svoji vysokou likviditu, a tím snadnou obchodovatelnost. SBČS tak bude mít nástroj k operacím na peněžním trhu, pomocí kterého může ovlivňovat množství peněz v ekonomice.

Záměrem SBČS je využít emisi pokladničních poukázek i k tvorbě tržní úrokové sazby. V řadě zemí je výnos z pokladničních poukázek pro stanovení hladiny úrokových sazeb rozhodující. SBČS může nakupovat pokladniční poukázky v rámci stanoveného limitu, zároveň však předpokládá umístění části emisí u ostatních účastníků trhu, kterými budou zpočátku banky a později další velcí investoři. Na tomto trhu by měla SBČS jako fiskální agent zprostředkovávat prodej pokladničních poukázek. Předpokládanou technikou bude nákup s diskontem. Výše diskontu by se tak měla stát směrodatnou pro celkovou tržní hladinu úrokových sazeb. Obdobně jako u emise pokladničních poukázek bude SBČS fungovat jako fiskální agent i u emise státních dluhopisů.

Po vzniku dostatečného objemu obchodovatelných cenných papírů (např. pokladničních poukázek) může SBČS využívat ustanovení, která umožňují usměrňovat peněžní trh nákupem a prodejem obchodovatelných cenných papírů. Tyto operace jsou v řadě vyspělých zemí nejdůležitějším nástrojem centrální banky. SBČS může k usměrnění peněžního trhu vydávat i vlastní krátkodobé cenné papíry se splatností do 6 měsíců a obchodovat s nimi. Jde o nástroj, který může SBČS využívat v případě, kdy nebude moci pro svůj cíl využít jiné cenné papíry.

V devizovém hospodářství vyhlašuje SBČS kurs čs. koruny k cizím měnám a stanoví cenu zlata v bankovních operacích. Vedle těchto tradičních funkcí je nově upravena zákonná možnost SBČS nejen spravovat devizové rezervy, ale i s těmito rezervami obchodovat. Zákon rovněž umožňuje provádět i běžnou komerční činnost v oblasti obchodování s devizovými hodnotami, jakož i upravovat podmínky těchto obchodů.

SUMMARY

Legal and Economic Aspects of the New State Bank Law

The paper outlines the basic features of the Czechoslovak State Bank law. Attention is paid particularly to the provisions strengthening the importance of the SBČS as a central bank. The first part is focused on legal aspects. The status and functions of the federal and republic headqu-

arters are explained as well as the composition of the Bank Board and the relationship of the SBČS to governments and law-making bodies. Also highlighted is the enhancement of powers of the SBČS in areas of money issue and currency circulation.

Other SBČS's activities like making agreements with foreign banks and coordination of banking information system are also touched. The article informs then on the legal framework for the SBČS's financial conduct. The second part analyzes economic aspects of the new legislation. As regards monetary policy instruments, the law counts on the implementation of market-friendly tools, with respect to the current shape of the Czechoslovak banking system, however, it allowes the possibility of introducing direct monetary controls. As regards financing activities of the SBČS, the paper outlines the system of refinancing of banks and underlines the changes the law brings into the relationship between the central bank and public finance institutions.

DT: 338.23: 336.74; 336.47(437)

Kritéria a nástroje emisní politiky SBČS

Miroslav KOŠTEL*

Snad nic nedokumentuje rozklad ekonomického řízení a racionálního chování podniků i obyvatelstva v minulých pěti desetiletích tak přesvědčivě, jako likvidace peněz jako spolehlivě fungujícího platebního prostředku a kritéria hospodářské hodnoty.

Nejde totiž jen o období po roce 1948, ale o období už od roku 1938, kdy začaly být prosazovány centrální direktivní zásahy do chodu ekonomiky — nejprve v oblasti devizového hospodářství a pak v oblasti cen a mezd —, které pak kulminovaly v padesátých a dalších letech, ovšem už ne jako projev válečného řízeného hospodářství, ale jako praxe tzv. reálného socialismu. Peníze se tehdy dostaly do područí centrálně určovaných hmotných proporcí, takže prioritním zájmem podniků bylo získat v deformovaných vztazích investiční limity, devizové krytí, zásoby, a tedy dodavatele — a pak teprve byl zájem o jejich profinancování, o peníze. I v oficiálním hodnocení činnosti podniků ustupovala peněžní hlediska zcela do pozadí. Platilo to i pro chování obyvatelstva, kdy v nerovnovážné situaci na trhu „se shání" zboží a služby a kdy samotné peníze pro jejich nákup nebyly „úzkoprofilové".

Obrátit tuto situaci a dosáhnout toho, co je zcela přirozené ve vyspělých a racionálně fungujících tržních ekonomikách — aby se kalkulovalo, aby podnikové důchody a podnikové možnosti byly závislé na spolehlivých penězích a na jejich získávání —, je jedním ze zásadních požadavků ekonomické reformy.

V centru této nové orientace našeho nejen hospodářského, ale vůbec společenského dění jsou hlavní nositelé peněžní politiky: komplex obchodních bank, spořitelen, pojišťoven, pošt, směnáren atd. a ústřední měnová autorita — Státní banka československá jako emisní banka. Vývoj za uplynulé dva roky probíhá v souladu se založenou koncepcí, s příznivými výsledky v protiinflační politice, jak je prosazována emisní, úvěro-

* Ing. Miroslav Koštel, CSc., pracovník Státní banky československé

Příspěvek byl redakci předán 30. 1. 1992.